El Museu Naval de L'Institut Nàutic de la Mediterrània

Enric Garcia Domingo

L'actual Museu Marítim de Barcelona és una institució amb una història tan llarga com mal coneguda. Fora de tres o quatre dades bàsiques sobre els seus orígens i sobre les persones i les col.leccions que van protagonitzar els seus inicis, la resta era gairebé un misteri. Així doncs quan fem començar la història oficial del nostre museu el 1941 ens limitem a constatar una realitat cronològica que no deixa de ser tenir la seva part d'inexactitud i la seva part d'injustícia, ja que posant com a data inicial la del **Museo Marítimo de Barcelona** (MMB) oblidem o desdibuixem els seus antecedents, sense els quals el museu no tindria sentit: el **Museu Naval** de l'Institut Nàutic de la Mediterrània (INM) entre 1929 i 1936) i el **Museu Marítim de Catalunya** (MMC) entre 1936 i 1939.

Per tal de cobrir aquest forat l'autor d'aquestes línies, amb el suport del Departament de Documentació del MMB, investiga la història d'aquests antecedents del museu mateix. Aquest article és un extracte de la seva primera part, que fa referència a la col.lecció d'objectes de caire marítim aplegada per l'Institut Nàutic de la Mediterrània.

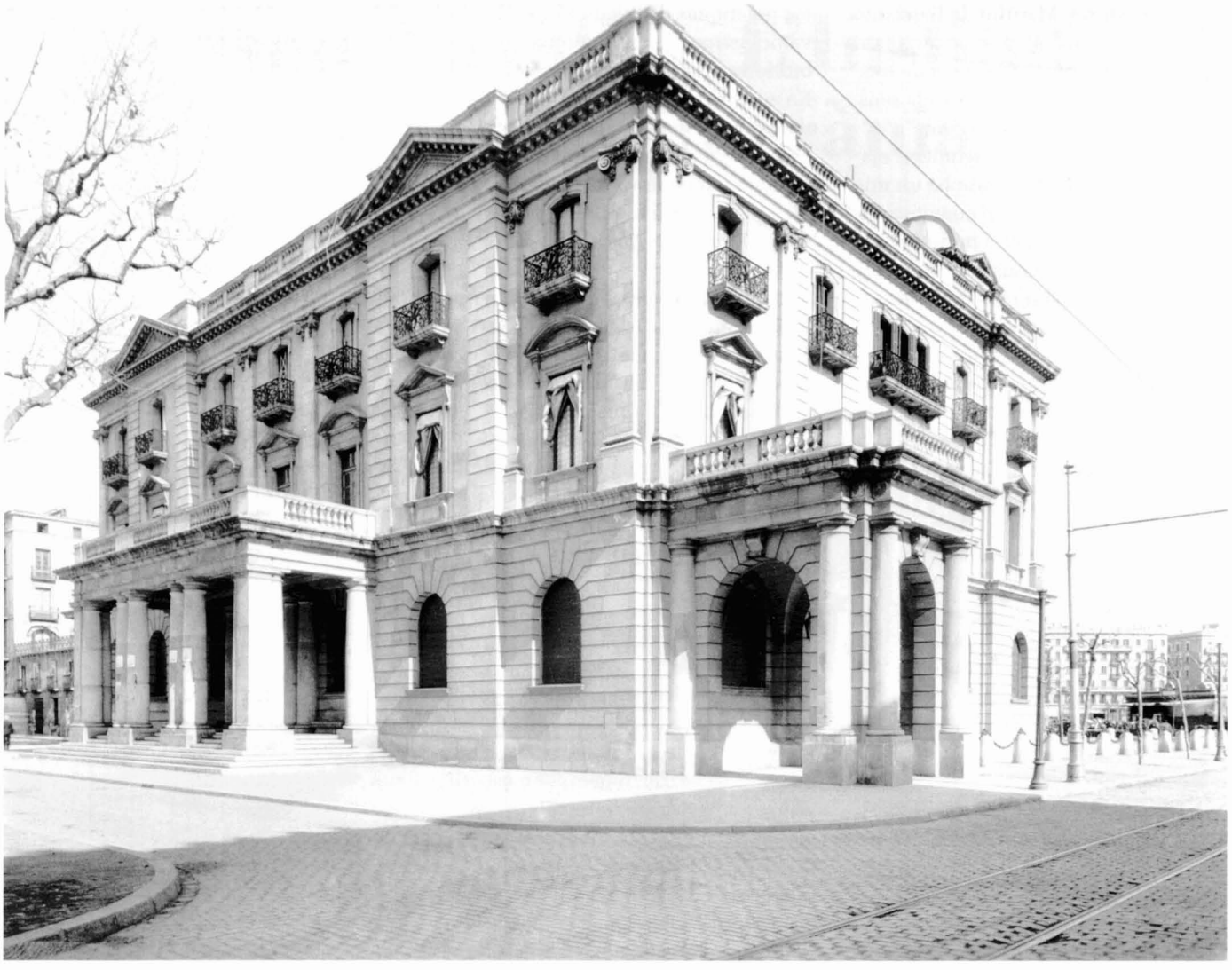
La Junta de Patronat de l'Institut Nàutic de la Mediterrània

L'Escola de Nàutica de Barcelona, malgrat la seva importància a tots els nivells, no disposava a començament de segle d'uns locals propis on desenvolupar amb dignitat la seva tasca. Fundada el 1769, les seves aules van ser en els primers temps a un local de la Barceloneta, per traslladar-se poc després a un edifici del carrer de Viladecols. La major part de la seva història la va passar, però, ocupant una part de la Llotja, entre 1774 i 1918. Quan en aquesta data la Llotja va reclamar l'espai, l'Escola de Nàutica va mudar-se a uns locals del Pla de Palau. A partir d'ací va ser una constant la recerca d'un espai adient.

De fet, a mitjan anys vint la Direcció de l'Escola havia articulat ja un projecte molt ambiciós: disposar no només d'un edifici propi on pogués funcionar l'escola, sinó que aquest edifici fos prou bo com per donar cabuda a un veritable centre de cultura marítima, dotat amb elements com un taller per a les pràctiques de maquinària, un observatori astronòmic i meteorològic, una biblioteca marítima i un museu naval. En aquells moments, segona dècada del segle, la de Barcelona era l'única escola de nàutica al litoral mediterrani espanyol, fet que va inspirar a la seva direcció el desig d'esdevenir una veritable Universitat Marítima.

L'any 1927 es va donar el primer pas. Es va aconseguir la cessió, per part del Ministeri de Foment, d'uns terrenys situats entre el Moll del Dipòsit i el Pla de Palau, dins la zona marítima. Aquest espai, ple de magatzems de poca entitat i estructures que dificultaven la urbanització del Pla, eren objecte d'atenció per part de l'Ajuntament, impossibilitat de fer-hi res per no tenir-hi jurisdicció. Llavors l'Escola de Nàutica oferia una solució a gust de tothom: ocupar i netejar l'espai, fer el seu edifici i permetre urbanitzar el Pla de Palau. Només es tractava de vehicular el projecte -que a més d'ambiciós era d'una certa complexitat-, i de finançarlo. Així va néixer, almenys en esperit, l'Institut Nàutic de la Mediterrània.[1] I es va donar el primer pas, posant en marxa la construcció de l'edifici, que l'Ajuntament de Barcelona es comprometia a subvencionar. El projecte arquitectònic va ser encarregat als arquitectes Joaquim Vilaseca i Adolf Florensa, noms que són inseparables de l'història del Museu Marítim.

El segon pas va ser la creació, per Reial Decret de 14 de novembre de 1929, de la Junta de Patronat de l'Institut Nàutic de la Mediterrània. La Junta, que havia de ser l'òrgan rector de l'Institut, tenia com a president el de la Diputació Provincial de Barcelona (i poc més tard al president de la Generalitat), amb una vicepresidència en la persona del president de la Cambra de Comerç i Navegació i un inspector delegat del Ministeri de Marina, en la persona del comandant de Marina de Barcelona. La Junta donava entrada a moltes i diverses entitats relacionades amb la cultura i amb la mar, actuant els seus presidents o delegats com a vocals de la Junta: Ponència de Cultura de la Diputació Provincial, Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, Associació de Naviliers i Consignataris, Associació de Consignataris, Cambra de la Indústria, Associació de Capitans

Edifici de l'Institut Nàutic de la Mediterrània, actual Facultat de Nàutica, al Pla de Palau

i Pilots de la Marina Mercant, Societat Espanyola de Maquinistes Navals, Associació de Capitans i Oficials de la Reserva Naval, Col.legi d'Agents de Duanes, Asil Naval, Pòsit Marítim, Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvi i la Caixa de Crèdit Marítim. Finalment, quedava com a director tècnic de la Junta el director de l'Escola Oficial de Nàutica.

Pel seu correcte funcionament en diferents camps d'acció, la Junta va posar en marxa diferents comissions: l'Executiva, la d'Obres, l'Administrativa i les Ponències de Reglament i de Cultura. Aquesta darrera és la que ens interessa, ja que hi trobarem la guspira que alumbrarà el primer museu marítim. Abans que res, però, és important destacar que el Decret de creació deixava molt clar que tot el referent a l'ensenyament de la nàutica (es a dir, l'Escola Oficial de Nàutica) continuava depenent del Ministeri de Marina, mentre que les dependències accessòries (anomenades genèricament Obra Cultural) eren competència de la Junta de Patronat.

El projecte de Museu Naval i de Biblioteca

Amb la intenció primera de ser un complement a la labor docent de l'Escola va néixer el projecte de crear un museu i una biblioteca especialitzada. Una particularitat era que el Museu de Barcelona havia d'estar dedicat a la marina mercant, ja que hom considerava que el Museo Naval de Madrid s'ocupava de la marina de guerra i aquesta nova institució n'havia de ser en certa forma complementària; sobre aquest extrem es van mantenir consultes amb Julio Guillén, llavors director del Museo Naval.

Es tractava, de fet, d'anar recollint per tota Catalunya aquells objectes i documents relatius a la història marítima del país que poguessin ser conservats a l'Institut, per tal d'evitar la seva pèrdua: instruments, models, plànols o documents provinents tant d'antigues escoles de nàutica de la costa catalana com de donacions de particulars o institucions. Aquesta col.lecció esdevindria a poc a poc un petit museu (Museu Naval), complementat per una biblioteca especialitzada (Biblioteca marítima). Aquests treballs s'havien de fer en col.laboració amb la Conselleria de Cultura de la Generalitat, que just en aquells moments es començava a posar en marxa i que substituïa les dissoltes diputacions provincials a Catalunya.

Amb data 14 de novembre de 1931 es va redactar un Projecte de Pla de Ensenyament, presentat per la Ponència de Cultura del Patronat de l'INM.[2]

Aquest document incloïa un apartat dedicat al que havien de ser el Museu i

la Biblioteca. Pel que fa al Museu, el document deia (textualment) el següent:

" En la planta baja del edificio en construcción, se ha destinado unos grandes locales para facilitar al público la visita de los elementos que integrarán el Museo, en el cual figurarán los recuerdos históricos de la antigua marina catalana y todo cuanto en general se refiera a la navegación. Los profesionales, los simples aficionados y aún los meros visitantes, podrán contemplar, debidamente clasificados, los diferentes tipos de buques, a remo, a vela y vapor utilizados por los distintos pueblos a través de la historia.

El Museo se hallará integrado por:

a) Los modelos, maquetas, portulanos, etc,. que en la actualidad posee la Escuela Oficial de Náutica y que quedarán en depósito en el Museo.
b) Las adquisiciones que efectue la Junta del Patronato
c) Los donativos o depósitos de Corporaciones, entidades o particulares (sin duda alguna podrá conseguirse de las Compañias Navieras alguna Maqueta de los vapores que integran su flota, así como es probable faciliten algunos ayuntamientos de la costa, el instrumental histórico que guardan procedente de las antiguas Escuelas locales de Náutica).
d) Las construcciones que se verifiquen en el Taller del Museo.
e) El cambio o permuta de objetos que se realice con otros Museos.

El Instituto ha de tener interés en que los fondos del Museo no estén constituidos solamente por los apartados a), b) i c), pues entonces resultaría tarea difícil la de organizar un buen Museo Marítimo, y por ello la Ponencia, orientándose en la práctica seguida por otros Museos, propone la creación de un Taller anexo, para la construcción de aquellos tipos de embarcaciones que no figuren aún en el Museo, llegando en esa forma a reunir una completa colección de tipos básicos de buques, utilizados no sólo en las costas de la Península, si que también en las de otros paises.

Esta orientación ha presidido la organización del Museo de la Marina del Louvre, el de Whitehall y South Kensington de Londres, el Museo Naval de Venecia, el Museo Civile Navale de Génova a Pegli, el Museo de Marina de Berlín, el Marinemuseum de Estocolmo, etc. "

El Reglament del Museu i la Biblioteca[3] ens dóna alguns detalls més del que havien de ser aquestes dependències. Els objectes havien de ser classificats segons aquest criteri:

A) Drassanes, ports o construccions; B) Ciències marítimes; C) Cartografia; D) Fotografies, retrats, estampes, etc; E) Records històrics; F) Vaixells mercants, d'esbarjo, pesca, etc; G) Arts i aparells de pesca i H) Viatges i expedicions.

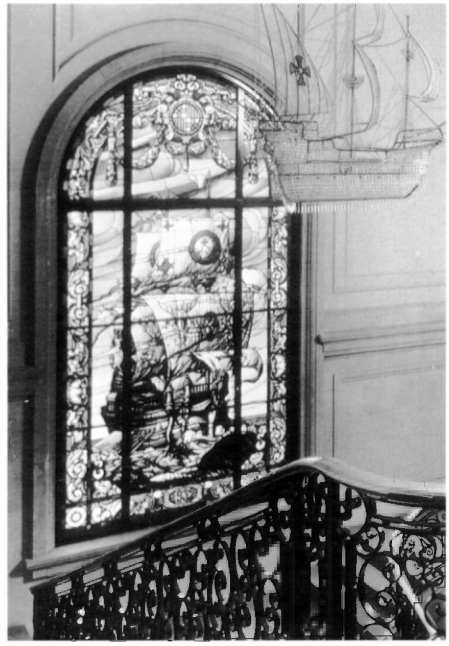
El Museu havia d'obrir-se al públic, de forma gratuïta, tots els dies (llevat dilluns) de 10 a 13 els laborables i de 10 a 14 els festius. La Biblioteca també seria pública, però només hi hauria préstec pel personal docent de l'Escola de Nàutica. L'horari previst de consulta era de 10 a 13 i 18 a 21 els dies laborables.

Quan el 1932 s'inaugurava el nou edifici de l'Escola de Nàutica de Barcelona, al Pla del Palau, va començar l'habilitació dels espais destinats a Museu i Biblioteca, a la planta baixa; a un costat i l'altre de l'entrada, s'instal.laren la Biblioteca (al mateix lloc on és ara) i el Museu (on ara hi ha la Consergeria i l'Administració); al costat d'aquest darrer hi havia un petit Taller dependent del Museu.

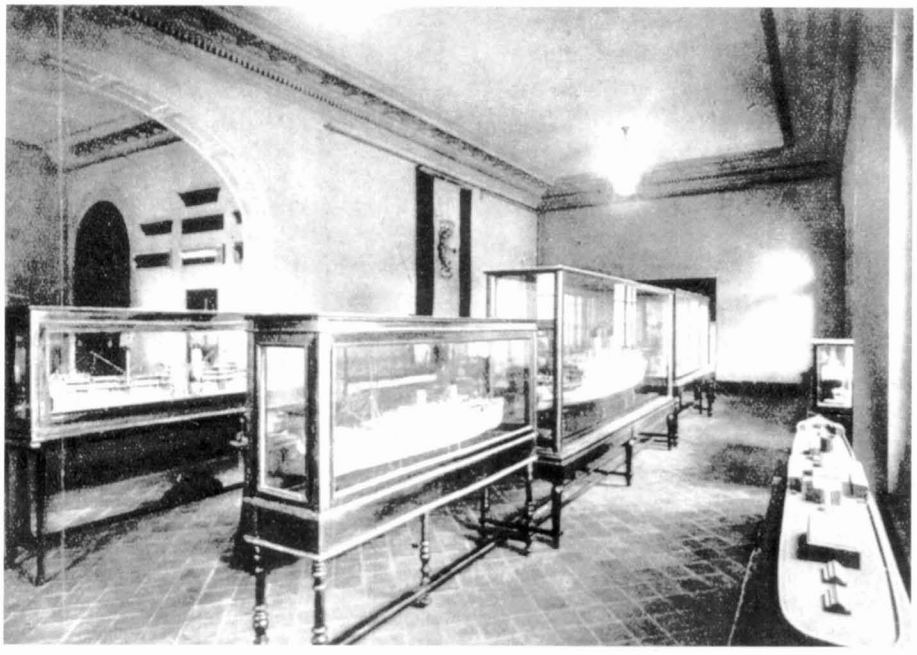
El personal responsable del Museu

La Comissió Executiva del Patronat, a proposta de la Ponència de Cultura, va designar, amb data 28 de gener de 1932, a Francesc Condeminas Mascaró (llavors vicedirector de l'Escola) com a responsable de l'organització i la direcció d'amdós departaments. Condeminas era segurament la persona més adient per al càrrec. A més de la seva preparació intel.lectual tenia molts i bons contactes tant amb el món cultural marítim com amb els navilers, consignataris i industrials relacionats amb la mar.

Per completar la plantilla del Museu

Decoració de l'Escala Noble

Sala del museu de l'Institut Nàutic de la Mediterrània

i a proposta de Condemines, el gener del 1933 van incorporar-se altres persones a l'equip tècnic: Josep Vieta Pons, darrer representant d'una famosa nissaga de mestres d'aixa blanencs, era contractat com a mestre d'aixa, i Francesc Jaén Prieto com a delineant-decorador. Com a ajudant de Vieta trobem Joan Badia López en la categoria d'ajudant de Taller.

Adscrits en certa forma també al Museu (encara que formalment no eren personal d'aquest) hi havia dues persones més, que desenvolupaven la seva activitat en el camp de l'administració i la comptabilitat. Hi havia per un costat Francesc de Paula Colldeforns Lladó, secretari de la Junta de Patronat des del començament i que feia també funcions d'auxiliar de Direcció. A més del seu paper des del punt de vista administratiu, Colldeforns era el veritable motor dels treballs de documentació en aquella etapa. L'altra persona era Xavier Soler Vilà, oficial de Direcció. Per contra, mai no arribaria a contractar-se un encarregat per a la Biblioteca.

Les col.leccions

Pràcticament des del seu inici, l'INM va endegar la tasca d'adquisició de materials per enriquir el Museu, procés que no es deturaria fins a la dissolució de l'INM el 1936. La primera adquisició que per al Museu va fer el Patronat va ser un magnífic conjunt de models de vaixells que va oferir a l'escola l'enginyer Luís Jacobi, els quals un cop adquirits van ser portats provisionalment al Museu Municipal del Parc de la Ciutadella, en l'espera de l'habilitació de l'espai que havia d'ocupar el Museu Naval.

A partir d'aquí va començar a ingressar un important nombre d'objectes, que podem documentar amb seguretat en nombre de 166 fins al juny del 1936. La major part, no tots, ingressaria en el futur en el Museu Marítim de Catalunya la tardor del 1936; alguns objectes ingressats al Museu de l'INM havien estat retirats abans, i fins i tot alguns retornarien al museu durant la Guerra Civil, seguint sovint camins força complicats. Els objectes ingressats ho eren per compra, donació, dipòsit i en algun cas per producció del mateix Museu. Sense ser exhaustius, paga la pena comentar alguns d'aquells materials, ja que aproximadament cent cinquanta peces de les que va recollir l'INM arreu el país van ser el nucli a partir del qual va construir-se el Museu Marítim de què actualment podem fruir.

En un document de juny de 1934,[4] referent a una reunió de la Sub-Ponència de Museu i Biblioteca, Condeminas exposava que fins aquell moment les circumstàncies havien impedit seguir un criteri definit quant a l'adquisició de materials, però que havia arribat el moment de posar-s'hi. També es va comentar en aquella reunió un projecte

de pressupost anual per un total de 75.425 ptes.

Entre els objectes o les col.leccions que van pertànyer a aquell Museu i que destaquen pel seu valor com a part del nostre patrimoni podem trobar el llegat de Narcís Monturiol, que inclou els plànols i el model del primer *Ictineo*, la bandera i altres elements que recorden l'aventura del submergible. Una altra gran família d'elements amb un alt valor històric eren els instruments de navegació i models d'ensenyament que havien format part de l'antiga Escola de Nàutica d'Arenys de Mar, i que van ser dipositats pel bisbe doctor Pol, parent de Baralt, el fundador d'aquella escola. El Museu va poder també recuperar models i dissenys de famosos constructors navals catalans com els Vieta o Bonaventura Ribas, i algunes pintures de l'afamat José Pineda. En petits grups o com a peces singulars també van ingressar a l'INM models i maquetes de navilieres com la Companyia Trasatlàntica, de Talavera e Hijos i fins i tot de la CAMPSA, etc.

Alguns objectes van passar pel Museu Naval de l'INM i ara són al Museu Marítim de Barcelona, però la seva arribada a aquest Museu no va ser tan directa com la de les altres peces. Un exemple és el famós mascaró dit *El Negre de la Riba*, retirada el 1935 i ingressada al MMC el 1937. Finalment destaca una peça singular: el navili *San Carlos*, un espectacular model recentment restaurat. Aquest model es pot veure al vestíbul oval de la Facultat de Nàutica. Sempre ha estat ubicat en aquell indret, si bé va estar a punt de ser traslladat el 1938 a les Drassanes, al Museu Marítim de Catalunya. Se li tenia reservat un lloc d'honor a l'edifici de Pere IV, al peu de l'Escala Noble.

Entre les peces que no podem veure actualment al Museu Marítim hi havia una col.lecció d'Emerencià Roig, formada tant per models com per una petita mostra de fauna i flora marines i un dipòsit de Joaquim Rovira, en el qual destacava un model de la galera de la Generalitat *Sant Jordi*; ambues col.leccions van ser retirades amb motiu de la dissolució de l'INM el 1934. També destacava una molt important col.lecció de caixes de mariner decorades, dipòsit del mateix Francesc Condeminas, que va ser retornat a la seva família el 1962, formant ja part del Museu Marítim de Barcelona. Per acabar, hi ha notícies[5] que entre finals de 1935 i principis de 1936 es va construir al taller del museu una rèplica de l'exvot de la *Galera Reial* que penjava de la Capella del Sant Crist de Lepant, a la Catedral de Barcelona. Malauradament no hem pogut seguir la pista d'aquest model.

La Biblioteca

La futura Biblioteca havia de reunir llibres, documents i gravats. Entre març de 1933 i setembre de 1936 van ingressar a la Biblioteca, comprats o en qualitat de dipòsit, més de 280 llibres i documents, si bé alguns van ser retirats durant la dissolució de l'INM que comentarem més avall.[6] La major part d'aquests llibres i documents, passarien després al **Museu Marítim de Catalunya**. Disposem d'un inventari pràcticament exacte del que va sortir del Pla del Palau, però aquest ens mostra que malauradament no tots aquells materials han arribat a nosaltres.[7] També es va començar a crear el que havia de ser l'Arxiu Fotogràfic.

Problemes polítics

Els coneguts fets de l'octubre del 1934 van tenir també el seu impacte a l'INM. No coneixem els detalls de com es van viure aquells dies a l'Institut, però sí que sabem que per un Decret de 21 de novembre de 1934 la Junta de Patronat va ser dissolta, i el material del Museu i la Biblioteca va ser entregat a una "Comisión Interventora". La dissolució responia a causes força complexes, com ho eren totes les coses en aquells moments, però en essència no era altra cosa que un pas més en la liquidació de totes aquelles institucions dependents de la Generalitat que s'havien destacat en la defensa de la cultura catalana. L'excusa oficial, però, queda resumida en aquesta frase del Decret: "*...con sus hechos se ha atribuido una independencia que ningún precepto legal ni reglamentario le ha conferido, prescindiendo por completo del Estado y de sus órganos de gobierno...*". S'afegien qüestions com ara desordres econòmics, trencament de la disciplina per part del professorat, irregularitats en la gestió de les

Objectes pertanyents a Narcís Monturiol

col.leccions del Museu i en la Biblioteca, etc. Francesc Condemines va ser expedientat i sotmès a una investigació, i tant ell com la resta del personal van ser cessats.[8]

La dissolució de l'INM va provocar fortes repulses, especialment per la fortor de revenja que destil.lava, i es va endegar una campanya de premsa per demanar la seva restitució a la ciutat. Per una altra banda els procediments judicials no van portar enlloc, i finalment un Decret Ministerial del 29 de novembre de 1935 va restituir a la Junta els seus poders i drets, tot el material va tornar a l'Institut i aquest va reprendre les seves activitats, amb dos petits canvis. El primer és que un membre del personal no va reincorporar-se en tornar la normalitat el 1935: Joan Badia, que serà l'únic que quedarà fora, segurament per motius polítics. Per substituir-lo al Taller, en data 1 de juliol de 1936 seria contractat Josep Giralt Xapellí, amb la categoria d'aparellador.[9] L'altra cosa que cal destacar és que, com ja s'ha comentat, durant el període de suspensió algunes persones que tenien objectes o llibres en dipòsit a l'INM van retirar-los.

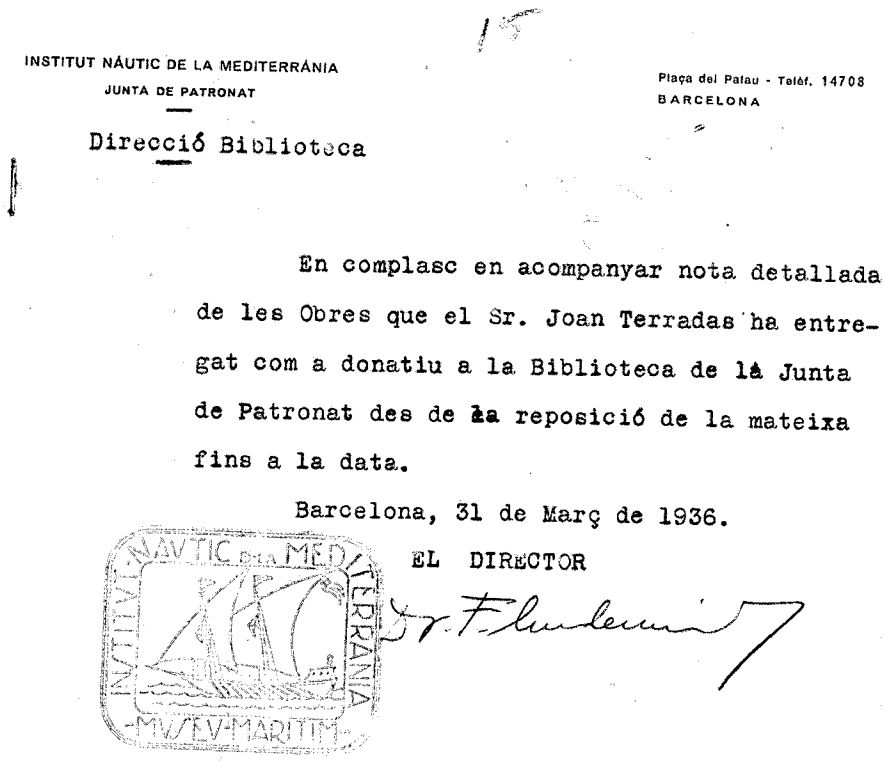
El primer pas cap al Museu Marítim de Catalunya

Mentre retornava la normalitat (en aquesta època el Museu era obert al públic i visitat sovint per particulars o grups),[10] s'estava gestant el que havia de ser una solució permanent per la questió del Museu. El juny del 1935 les principals entitats barcelonines relacionades amb la vida marítima[11] van fer arribar un escrit a l'Ajuntament de Barcelona demanant la creació d'un museu marítim. De fet, es volia un museu que no fos una simple dependència d'una altra institució.

En un cas concret, els senyors Marquès de Camps i Miret en representació de l'Acadèmia de Bones Lletres, de Ciències i d'Arts, de Medicina i Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, van remetre un escrit a l'Alcaldia demanant la creació de dit museu i proposant que de forma provisional se n'ocupés la Junta de Museus d'Art de Barcelona.[12]

La idea comuna, i diguem-ne espontània, era la d'ubicar aquest museu a les Drassanes Reials de Barcelona, i havia de fer-se utilitzant la col.lecció de l'INM com a punt de partida. Sobre això paga la pena recordar que el 1927 s'havia creat[13] la Junta Mixta de Urbanización y Acuartelamiento, un organisme destinat a solucionar un problema que tenia la ciutat de Barcelona: l'ocupació per part de l'exèrcit d'antics edificis que havien de ser evacuats per les forces armades i cedits a la ciutat a canvi de noves casernes i equipaments. Els artillers que ocupaven el conjunt de les Drassanes des del segle XVIII (primer com a Mestrança i després com a Parc d'Artilleria), van ser traslladats, a poc a poc, a una nova caserna a Sant Andreu, i el 9 de febrer de 1935 la Junta (és a dir, la ciutat) es feia càrrec de les velles naus gòtiques. Immediatament va començar l'enderrocament de la caserna pròpiament dita, un afegit sense cap valor històric ni arquitectònic que ocupava l'espai on ara hi ha la Delegació del Ministeri de Defensa, fins fa poc Comandància de Marina.

L'Ajuntament de Barcelona, en sessió de 12 d'agost de 1935, va aprovar la idea, destinant a "Museo Naval" l'edifici de les antigues Drassanes, conjunt monumental rebut aquell mateix any per la ciutat de mans de l'Exèrcit. A poc a poc les coses marxaven, però l'esclat de la Guerra Civil i la situació revolucionària i bèl.lica subsegüent va precipitar els fets en molts camps, i també afectaria el futur del que havia de ser el més important museu marítim del país. Pràcticament un mes després

INSTITUT NÀUTIC DE LA MEDITERRÀNIA
JUNTA DE PATRONAT

Plaça del Palau - Telèf. 14708
BARCELONA

Direcció Biblioteca

En complasc en acompanyar nota detallada de les Obres que el Sr. Joan Terradas ha entregat com a donatiu a la Biblioteca de la Junta de Patronat des de la reposició de la mateixa fins a la data.

Barcelona, 31 de Març de 1936.

EL DIRECTOR

INSTITUT NÀUTIC DE LA MEDITERRÀNIA
MUSEU MARÍTIM

Sr. President de la Comissió de Cultura de la Junta de Patronat.

Document on es pot veure el segell de l'INM

de sufocada la sublevació, una disposició de 19 d'agost del 1936[14] dissolvia la Junta del Patronat de l'INM, adscrivint directament a la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya les institucions d'ensenyament tècnic-marítim, el Museu Marítim i la Biblioteca Marítima creada per la dissolta Junta de Patronat. La mateixa disposició establia que el personal docent, administratiu i tècnic dependent de la dissolta Junta passava a formar part del personal de la Generalitat. El següent pas serà la creació del Museu Marítim de Catalunya, però això és una altra història.

Consideracions finals

En primer lloc volem ressaltar un fet importantíssim. Dir, com ho fem sovint des del mateix Museu, que la col.lecció de l'INM va fer possible l'actual Museu Marítim és fer una afirmació incompleta, ja que gairebé tan important com la mateixa col.lecció va ser l'equip humà que s'hi va reunir en aquella institució i que després seria l'ànima del Museu durant anys i en alguns casos durant dècades. Ells (Condeminas, Colldeforns, Vieta, Jaén, Giralt, Soler, etc) van fer possible aquell petit Museu i van ser capaços de fer, pocs mesos després, l'increïble treball de salvament d'un patrimoni posat en perill per la Revolució i la Guerra i durant la Guerra van posar en marxa el Museu Marítim de Catalunya.

Una altra qüestió: en aquesta història no ha sortit citat un nom que serà clau en la creació del que ara és el nostre Museu: Ferran Arranz, qui seria durant la Guerra el motor del Museu i director entre 1937 i 1939. Malgrat el paper que jugaria després, la seva participació en aquells anys del Museu Naval de l'INM resulta difícil de documentar. Encara que estem segurs que va col.laborar en diferents camps, no ho va fer de forma oficial sinó a títol particular, ja que llavors només era un professor de l'escola de nàutica i un personatge significat en els medis professionals i sindicals.

L'experiència de l'INM en el seu conjunt va ser, al nostre entendre, molt positiva, i només la tragèdia de la Guerra Civil va impedir que quallés el projecte inicial de crear a Barcelona una veritable Universitat del Mar que reunís en un mateix cos les dues cares d'una mateixa moneda: la realitat de les activitats marítimes i dels seus professionals i el patrimoni marítim, com un reflex de la història de la qual aquests són protagonistes. I això no deixa de ser encara una assignatura pendent.

NOTES

[1] Sobre aquests projectes i els seus antecedents, vegeu *Memoria de la Junta de Patronato del Instituto Náutico del Mediterráneo. 1931.* (Arxiu MMB).

[2] *INM. Junta del Patronato. Memoria de 1931.*

[3] *Junta de Patronat de l'Institut Nàutic de la Mediterrània. Reglament per a l'organització i el funcionament del Museu i la Biblioteca.* Amb data 24 de novembre de 1932 (Arxiu MMB).

[4] En concret un Acta conservada en l'Arxiu del MMB.

[5] *La Publicitat*, 15 de juny de 1936.

[6] Un document conservat a l'Arxiu del MMB (vegeu nota 4) diu que la Biblioteca comptava amb 3000 volums. Aquesta sorprenent xifra, no confirmada enlloc més, només s'explica com un error o bé incloent tant la Biblioteca com les cartes nàutiques (unes 1200 en aquell moment) i potser també la biblioteca de l'Escola de Nàutica mateixa.

[7] Per contra no hem pogut trobar cap inventari de la biblioteca del MMC. El primer inventari del museu data del 1941, i des de llavors molts llibres i documents van desaparèixer en circumstàncies no aclarides.

[8] Per exemple, un dels punts esgrimits en els interrogatoris a què va ser sotmès Condeminas (una còpia del qual es conserva a l'Arxiu del MMB) era haver inclòs entre les seves assignatures la Història de Catalunya i d'haver afavorit l'ús del català a l'escola de nàutica i a les dependències en general.

[9] Naturalment s'ha d'entendre aparellador de vaixells, és a dir, de models.

[10] *La Publicitat*, 15 de juny de 1936.

[11] Entre d'altres: Associació de naviliers de la Mediterrània, Associació de Consignataris, Foment del Treball Nacional, Acadèmia de Ciències, Acadèmia de Belles arts, Amics dels Museus, Federació de Yatching, Patronat de Turisme, clubs nàutics, etc.

[12] "El Museu Marítim de Catalunya a les Drassanes", a *La Veu de Catalunya*, amb data 4 de juny de 1935.

[13] Decret de 15 de març de 1927.

[14] Decret de 19 d'agost de 1936, DOGC núm 235.